

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

BİLEN- TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru no: 34482/97)

NİHAİ KARARIN ÖZET ÇEVİRİSİ

STRAZBURG

21 Şubat 2006

İşbu karar AİHS'nin 44§2 maddesinde belirtilen koşullar çerçevesinde kesinleşecektir. Şekli bazı düzeltmelere tabi olabilir.

Türkiye Cumhuriyeti aleyhine açılan (34482/97) başvuru no'lu davanın nedeni, bu ülke vatandaşı Mehmet Bilen (başvuran) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) 13 Eylül 1996 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) eski 25. maddesi uyarınca yapmış olduğu başvurdur.

Adli yardımdan yararlanan başvuran, AİHM önünde Diyarbakır Barosu avukatlarından Sedat Çınar tarafından temsil edilmektedir.

OLAYLAR

1. DAVANIN KOŞULLARI

Başvuran 1960 doğumlu olup Diyarbakır'da ikamet etmektedir.

Başvuran 14 Nisan 1996 tarihinde, Terörle Mücadele Şubesi polisleri tarafından yapılan kimlik kontrolü sırasında, Şükrü Kul adına düzenlenmiş sahte bir kimlikle Adana'da yakalanmıştır. Yasadışı silahlı örgüt olan Yekbun (Kürdistan Birleşik Halk Partisi) adına faaliyetlerde bulunduğundan şüphe edilen başvuran, Terörle Mücadele Şubesi'nde gözaltına alınmıştır.

Başvuran, Adana Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şubesi'nde gözaltına bulunduğu sırada polisler tarafından sorgulanmıştır. Başvuran, Yekbun örgütüne mensup olduğunu itiraf etmesi için polislerin kendisine kötü muamelede bulunduklarını iddia etmektedir.

19 Nisan 1996 tarihine kadar devam eden polis sorgusu sonrasında başvuran Adli Tıp doktoru tarafından muayene edilmiş ve muayene sonrasında hazırlanan raporda iki adet kabuklu yara bulunduğu belirtilmiştir. Raporda ayrıca başvuranın sırtında ve sol kolunda ağrı bulunduğundan şikayetçi olduğu belirtilmiştir.

Yine 19 Nisan 1996 tarihinde, Adana polisi başvuranı Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şubesi'ne göndermiştir.

Diyarbakır polisi tarafından yapılan sorgulama sonrasında, başvuran 2 Mayıs 1996 tarihinde tekrar muayene edilmiştir. Hazırlanan raporda başvuranın vücudunda hiçbir şiddet izine rastlanılmadığı belirtilmiştir.

2 Mayıs 1996 tarihinde Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcısı'na ifade veren başvuran, gözaltında bulunduğu sırada kendisine işkence yapıldığını iddia etmiştir. Cumhuriyet Başsavcısı başvuranın beyanlarına tutanakta yer vermemiştir.

Yine 2 Mayıs 1996 tarihinde, Cumhuriyet Başsavcısı tarafından dinlenen başvuran, aynı mahkemenin yedek hakimine sevk edilmiştir. Yedek hakim başvuranın tutuklu yargılanmasına karar vermiştir. Başvuran burada da gözaltına kendisine işkence yapıldığını iddia etmiştir. Yedek hakim, başvuranın polislerin baskısı altında itiraflarını zorla imzaladığını ifade ettiğini ve bunları inkar ettiğini tutanakta belirtmiştir.

6 Mayıs 1996 tarihli iddianameyle, Cumhuriyet Başsavcısı başvuranı DGM önünde itham etmiş ve Türk Ceza Kanunu'nun 168§2 maddesi uyarınca mahkum edilmesini talep etmiştir.

Birinci duruşma sırasında, başvuran, Cumhuriyet Başsavcısı ve hakimler karşısında gözüaltında kendisine kötü muamele yapıldığını ve zorla ifade metnini imzaladığını belirtmiştir. Cumhuriyet Başsavcısı ve esasa bakan hakimler bu konuyla ilgili herhangi bir görüş bildirmemiştir.

20 Haziran 1996 tarihinde, DGM başvuranı serbest bırakmıştır.

Son olarak, 10 Nisan 1997 tarihinde DGM, başvuranın aleyhinde yapılan suçlamalardan beraatına karar vermiştir.

HUKUK AÇISINDAN

I. AİHS'NİN 3. MADDESİ'NİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

Başvuran AİHS'nin 3. maddesinin ihlal edildiğini iddia etmektedir.

A. Kabuledilebilirliğe ilişkin

Hükümet iç hukuk yollarının tüketilmediğini ifade etmekte ve başvuranın, ifadesini alan polisler aleyhine Cumhuriyet Başsavcılığı'na şikayette bulunması gerektiğini belirtmektedir. Başvuran aynı zamanda, DGM'de dile getirdiği ifadelerinin bir şikayet konusu teşkil etmediğini düşünen Cumhuriyet Başsavcısı aleyhinde Adalet Bakanlığı'na şikayette bulunma imkanına sahipti.

Başvuran bu ifadelere karşı çıkmaktadır.

AİHM, gözüaltında yapılan kötü muamele ile ilgili olarak bir şikayette bulunabilmek için, Türk hukukunda öngörülen hukuk yollarının 35§1 madde uyarınca uygun ve yeterli olduğunu hatırlatmaktadır. Burada, yetkili Cumhuriyet Savcılığı'na şikayette bulunulması (Bkz. örneğin *Şahmo*, ve *Nimet Acar-Türkiye* (karar), no:24940/94, 3 Mayıs 2001) ya da aynı yönde bir şikayetin hakim karşısında dile getirilmesi sözkonusudur (Bkz. Örneğin, *Özkur ve Göksungur-Türkiye* (karar), no: 37088/97, 7 Aralık 1999).

Mevcut davada, dosyadan gözüaltı sonrasında başvuranın hakimler karşısında, ifadeyi imzalaması için, iddia ettiği üzere polisler tarafından kendisine kötü muamele yapıldığı ya da ifadelerde yer aldığı üzere baskı yapıldığını ifade ettiği anlaşılmaktadır. Ayrıca, başvuran esasa bakan hakimler karşısında gözüaltında uğradığını iddia ettiği kötü muamele ilgili sözlü şikayette bulunmuştur. Bu ifadeler Türk Ceza Kanunu'nun 243. maddesinde yer alan işkence yasağı konusu ile ve AİHS'nin 3. maddesinde ifade edilen yasakla örtüşmektedir.

Bu koşullarda, başvuranın adli makamlar önünde özetle olsa bile, gözüaltında uğradığını iddia ettiği baskılarla ilgili olarak şikayette bulunduğu düşünülebilir, bu nedenle Türk hukukunda tanınan ceza hukuk yoluna başvurduğuna kanaat getirilebilir. Mevcut davada ise, ne esasa bakan hakimler ne de Cumhuriyet Başsavcısı başvuranın hangi koşullarda ifadelerini imzaladığını araştırmış, ne de şikayeti yetkili Savcılığa iletmiştir.

AİHM Hükümet'in iç hukuk yollarının tüketilmediği yönündeki itirazını reddetmektedir.

Sonuç olarak, AİHM bu şikayetin, AİHS'nin 35 § 3. maddesindeki anlamıyla açıkça dayanaktan yoksun olmadığına ve başka hiçbir kabuledilemezlik gerekçesi bulunmadığına kanaat getirmiştir. Başvurunun kabuledilebilir bulunması uygundur.

B. Esasa ilişkin

Başvuran gözetiminde iken itirafta bulunması için polis memurlarının kendisine işkence yaptıklarını iddia etmekte, ayrıca gözetiminden ve sorgusundan sorumlu olan polis memurlarının kendisine elektroşok ve soğuk su uyguladıklarını ileri sürmektedir. Söz konusu polislerin kendisini kollarından astıklarını ve ölümle tehdit ettiklerini söylemiştir.

Hükümet bu iddialara karşı çıkmaktadır. Başvuranın, gözetiminde iken uğradığını iddia ettiği kötü muamelelerin gerçekliğini ulusal adli makamlar önünde yeteri kadar ortaya koyamadığını belirtmektedir.

AİHM bir kimse tamamen polis memurlarının kontrolü altında olduğu halde gözetimdayken yaralandığında, bu süreçte meydana gelen her türlü yaralanmanın, olaylara dair güçlü karinelere sebebiyet verdiğini hatırlatır (*Salman-Türkiye* [GC], no: 21986/93, § 100, CEDH 2000-VII). Dolayısıyla bu yaraların kaynağı hakkında makul bir açıklama getirmek ve mağdurun iddialarını - özellikle de bu iddialar tıbbi belgelerle desteklenmişse - şüpheye düşürebilecek olayları doğrulayan kanıtlar sunmak Hükümet'in sorumluluğundadır (Bkz., diğerleri arasında, *Selmouni-Fransa* [GC], no: 25803/94, § 87, CEDH 1999-V; *Berktaş-Türkiye*, no: 22493/93, § 167, 1 Mart 2001; ve *Altay-Türkiye*, no: 22279/93, § 50, 22 Mayıs 2001).

AİHM mevcut davada, avukatla görüşmeksizin on sekiz gün boyunca, gözetiminde tutulan başvuranın vücudunda tespit edilen yaralarla ilgili olarak Hükümet'in hiçbir açıklama yapmadığını gözlemlemektedir. AİHM bu yaraların (iki bilekte yara, sol kolda ve sırtta ağrı) ilgili tarafından dile getirilen muamelelerin (kollardan asılma) bırakmış olabileceği yaralara uyduğunu not etmektedir.

AİHM değerlendirmesine sunulan unsurların tümü ışığında ve Hükümet'in açıklamada bulunmayışını dikkate alarak, 19 Nisan 1996 tarihinde yapılan adli tıp inceleme raporunda saptanan izlerden Savunmacı Hükümet'in sorumlu olduğu kanaatine varmıştır.

Ayrıca, on sekiz gün boyunca gözetiminde tutulan ve sorgulanan, avukat yardımından faydalanamayan ve dışarıyla bağlantısı bulunmayan başvuran, Devlet görevlileri karşısında güçsüz olduğunu hissetmiş olabilir (*İlhan-Türkiye* [GC], no:22277/93, §63, CEDH 2000-VII). Bu noktada AİHM, başvurana yapılan muamelenin başvuranda korku, kaygı uyandıracak ve dolayısıyla fiziksel ve duygusal direncini kırarak türden olduğunu düşünmektedir. Ayrıca AİHM, özgürlüğünden yoksun bırakılmış bir kimseye karşı gerekli olmayan her türlü fiziksel güç kullanımının insan onurunu kırarak nitelikte olduğunu hatırlatmaktadır (*Ribitish-Avusturya*, 4 Aralık 1995 tarihli karar, A serisi no:336, §38). AİHM Hükümet'in bu türden bu muameleyi açıklayacak bir neden gösteremediğini gözlemlemektedir.

Sonuç olarak AİHM mevcut davada başvurana yapılan muamelenin insanlık dışı ve aşağılayıcı nitelikte olduğuna ve AİHS'nin 3. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

II. AİHS’NİN 5. MADDESİ’NİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

Başvuran, bir hakim karşısına çıkarılmasına kadar süren tutukluluk süresinin aşırı olduğundan şikayetçi olmakta ve AİHS’nin 5§3. maddesinin ihlal edildiği iddia etmektedir. Ayrıca AİHS’nin 5§4. maddesine atıfta bulunan başvuran, gözetiminde tutulmasına karar veren Cumhuriyet Savcılığı’nın kararlarının yasal olup olmadığının kontrol edilmesini sağlayacak bir başvuru yoluna sahip olmadığından şikayetçi olmaktadır.

A. Kabuledilebilirliğe ilişkin

Hükümet, gözetim süresi 2 Mayıs 1996 tarihinde biten başvuranın 13 Eylül 1996 tarihli ve AİHM’ye 4 Kasım 1996 tarihinde ulaşan bir yazıyla başvurusunu yaptığı dikkate alındığında, altı ay kuralına uyulmadığına ilişkin ön itirazda bulunmaktadır.

Başvuran 13 Eylül 1996 tarihinde başvurusunu yaptığını belirtmektedir.

AİHM, Sözleşme organlarının yerleşik uygulamalarına göre bir başvuru tarihinin, başvuranın başvurusunu yapmak istediğini bildirdiği ve ortaya koyacağı şikayetlerinin niteliği hakkında bazı bilgiler verdiği yazının tarihi olduğunu hatırlatmaktadır (Bkz. örneğin, *Papageorgiou-Yunanistan*, 22 Ekim 1997, *Derleme Kararlar ve Hükümler* 1997-VI, §32). Mevcut davada, 13 Eylül 1996 tarihli yazısıyla bu gerekliliği yerine getiren başvuranın AİHS’nin 35§1. maddesinde belirtilen altı ay kuralına riayet ettiğine kanaat getirilebilir.

Sonuç olarak Hükümet’in itirazı kabuledilemez.

B. Esasa ilişkin

Hükümet Türk makamlarının AİHS’nin 15. maddesi uyarınca, olağanüstü hallerde askıya alma hakkını kullandığını ve dolayısıyla 5§§3 ve 4. maddelerini ihlal etmediğini belirtmektedir.

Başvuran, sözkonusu durumun içinde bulunduğu koşullara uygulanamayacağını ifade etmektedir.

1. AİHS’nin 5§3. maddesi

AİHM, 6 Ağustos 1990 tarihli derogasyonda ve 3 Ocak 1991 tarihli yazıda öngörülen 424, 425 ve 430 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerin, önsözlerinde yer alan tanıma göre, yalnızca OHAL bölgelerinde uygulanabildiğini, Adana’nın ise derogasyona göre OHAL bölgeleri arasında yer almadığını gözlemlemektedir. Oysa başvuran Adana’da yakalanmış ve gözetim süresinin beş gününü Adana’da geçirmiştir.

AİHM, teröre kaşı toplumu korumak amaçlı olsa bile, adli denetim olmaksızın dört gün ve altı saat süren bir gözetim süresinin, AİHS’nin 5§3. maddesinde belirtilen süreyi aştığına karar verdiğini hatırlatmaktadır (*Brogan ve diğerleri-Birleşik Krallık*, 29 Kasım 1988, A serisi, no: 145-B, s.33, §62). Bu koşullarda, başvuranın hakim karşısına çıkarılmaksızın beş gün boyunca Adana’da gözetiminde tutulmuş olmasının 5§3. maddenin ihlali anlamına geldiğini belirtmektedir.

Başvuranın olayların meydana geldiği dönemde OHAL bölgesinde yer alan Diyarbakır'da tutulması ile ilgili olarak, AİHM *Aksoy* kararında da belirttiği gibi, Türkiye'nin güneydoğu bölgesinde terör sorunun önemini ve bu sorunla etkili bir şekilde mücadele edebilmek için Devlet'in karşılaştığı zorlukları ortaya koymuştur. Bununla ilgili olarak, bu bölgede PKK eylemlerinin 'ulusun varlığını tehdit eden toplumsal bir tehlike' yarattığına kanaat getirmiştir (*Aksoy-Türkiye*, 18 Aralık 1996 tarihli karar, *Derleme* 1996-VI, s. 2281, §70). AİHM, mevcut davayı *Aksoy* davasından ayrı tutmasını gerektirecek bir neden görmemektedir.

Bu önlemlerin alınmasının sözkonusu durumda gerekli olup olmadığı sorusuyla ilgili olarak, AİHM *Aksoy* (adıgeçen, s. 2283, §83) ve *Demir ve diğerleri-Türkiye* (23 Eylül 1998 tarihli karar, *Derleme* 1998-VI, §55) davasında yaptığı tespitlerine gönderme yapmaktadır. Bu kararlarda ilgili kişi keyfi tutumlara ve gizli gözaltılara karşı getirilen güvencelerden yeterli şekilde faydalanamamıştır: "bir avukatla, doktorla, aile bireyleri ile ya da bir arkadaşla görüşme yasağı, tutukluluğun yasal olup olmadığının denetlenmesi amacıyla bir mahkeme önüne sevk edilme imkanının bulunmayışı başvuranın tamamıyla gardiyanların inisiyatiflerine kaldığını ortaya koymaktadır". Hükümet bu iki davada, Türkiye'nin güneydoğusunda yapılan terörle mücadelenin hukuki müdahaleyi mümkün kılmaması ile ilgili olarak ayrıntılı nedenler sunamamıştı.

Bu noktada, mevcut dava *Aksoy* ve *Demir ve diğerleri* davarından farklı değildir.

Bu nedenle AİHM, Hükümet'in derogasyonu dikkate alınsa bile, başvuranın hakim karşısına çıkarılmadan on sekiz gün boyunca tutuklu bulundurulmasının gerekli olduğunu düşünmemektedir.

AİHM yukarıdaki değerlendirmeler ışığında, AİHS'nin 5§3 maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

2. AİHS'nin 5§4. maddesi

AİHM, bir başvuru yolunun teoride olduğu kadar pratikte de yeteri derecede kesinlik arz etmesi gerektiğine dair içtihadını hatırlatmaktadır. Bunun olmadığı durumda başvuru yolu, 5§4. maddesinin getirdiği etkililik ve ulaşılabilirlik koşullarından yoksun kalacaktır. Etkili ve uygun olmayan bir başvuru yoluna başvurmak sonuç getirmemektedir (*Sakık ve diğerleri-Türkiye*, 26 Kasım 1997, *Derleme* 1997-VII, s. 2625, §53; *Vernillo-Fransa*, 20 Şubat 1991, A serisi no:198, ss.11-12, § 27, ve *Johnston ve diğerleri-İrlanda*, 18 Aralık 1986, A serisi no: 112, s. 22, §45). Ayrıca, AİHS'nin 5§4. maddesinde öngörülen başvuru yolu adli bir nitelik kazanmalıdır. Bu durum Mahkeme içtihadında şöyle belirtilmiştir: "başvuran... bizzat kendisinin dinlenilmesine, ya da gerektiğinde, temsil yoluyla dinlenme imkanına sahiptir, bu olmaz ise özgürlükten yoksun bırakma durumunda uygulanan usuli işlemlerde sağlanan temel güvencelerden faydalanamamaktadır." (*Winterwerp-Hollanda*, 24 Ekim 1979, A serisi no:33, s. 24, §60).

AİHM ayrıca *Sakık* kararındaki, DGM önündeki yargılamada "bu türden bir başvuru sonrasında bir hakimin, bir kimsenin tutukluluğunun yasallığına karar verdiği ya da serbest bıraktığı kişilere ilişkin örneğin bulunmaması" ile ilgili tespitini hatırlatmaktadır. Aynı tespit, 1997 tarihinde Türk Ceza Kanunu'nun düzenlenmesinden önce, *Sakık ve diğerleri* davasında yer alan olaylar ile aynı dönemde meydana gelen davanın mevcut olayları için de geçerli olmaktadır.

AİHS'nin 15. maddesinin uygulanması ile Hükümet'in 5. maddedeki derogasyonuna ilişkin olarak, AİHM yukarıda vardığı sonuçlara atıfta bulunmaktadır. AİHM, aynı değerlendirmelerin, özellikle de keyfi tutumlara ve gizli gözaltı durumlarına ilişkin olan değerlendirmelerin 5§4. maddeye ilişkin olarak yapılan şikayet için de geçerli olduğu görüşündedir, mevcut durum bu türden bir güvence yokluğunu gerekli kılmamaktaydı.

AİHM sonuç olarak AİHS'nin 5§4. maddesinin ihlal edildiği görüşündedir.

III. AİHS'NİN 41. MADDESİ'NİN UYGULANMASI HAKKINDA

A. Tazminat

Başvuran 4.025 Dolar (dört bin yirmi beş) ya da 3.212 Euro (üç bin iki yüz on iki) değerinde maddi ve 35.000 Euro (otuz beş bin) değerinde manevi zarara uğradığını iddia etmektedir.

Hükümet bu iddialara karşı çıkmaktadır.

AİHM maddi zarara ilişkin olarak, tespit edilen ihlallerle başvuran tarafından dile getirilen maddi zarar arasında herhangi bir nedensellik bağı kuramamaktadır. Bu nedenle bu ad altında herhangi bir ödeme yapılmasına gerek yoktur.

Manevi zarar ilişkin olarak, başvuranın AİHS'nin ihlal edilmesinden dolayı bir takım sıkıntılar yaşamış olabileceğini düşünmektedir. AİHM hakkaniyete uygun olarak başvurana 15.000 Euro (on beş bin) manevi tazminat ödenmesine karar vermiştir.

B. Masraf ve Harcamalar

Başvuran, AİHM ve yerel mahkemeler nezdinde yaptığı masraf ve harcamalar için 5.418 (beş bin dört yüz on sekiz) Euro talep etmektedir. Bununla ilgili olarak herhangi bir açıklama yapmamaktadır.

Hükümet bu iddiaya karşı çıkmaktadır.

Mahkemenin bu konudaki içtihadı ve mevcut unsurlar doğrultusunda AİHM, 1.500 Euro'dan Avrupa Konseyi tarafından sağlanan 630 (altı yüz otuz) Euro tutarındaki adli yardım düşülerek, kalan miktarın başvurana ödenmesinin makul olduğuna karar vermiştir.

C. Gecikme Faizi

Gecikme faizi olarak Avrupa Merkez Bankası'nın marjinal kredi kolaylıklarına uyguladığı faiz oranına üç puan eklenecektir.

BU GEREKÇELERE DAYALI OLARAK AİHM OYBİRLİĞİYLE,

1. Başvurunun *kabuledilebilir olduğuna*;
2. AİHS'nin 3. maddesinin *ihlal edildiğine*;

3. AİHS'nin 5§3. maddesinin *ihlal edildiğine*;

4. AİHS'nin 5§4. maddesinin *ihlal edildiğine*;

5. a) AİHS'nin 44§2. maddesi gereğince kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içinde, ödeme tarihindeki döviz kuru üzerinden YTL'ye çevrilmek üzere Savunmacı Hükümet tarafından başvurulara:

- i. manevi tazminat için 15.000 Euro (on beş bin) *ödenmesine*;
- ii. masraf ve harcamalar için 1.500 (bin beş yüz) Euro'dan, 630 (altı yüz otuz) Euro tutarındaki adli yardım düşülerek kalan miktarın *ödenmesine*;
- iii. yukarıdaki miktarların her türlü vergiden *muaf tutulmasına*;

b) sözkonusu sürenin bittiği tarihten itibaren ödemenin yapılmasına kadar Hükümet tarafından, Avrupa Merkez Bankası'nın o dönem için geçerli olan faiz oranının üç puan fazlasına eşit oranda faiz uygulanmasına;

6. Adil tazmine ilişkin diğer taleplerin *reddine*;

İşbu karar Fransızca olarak hazırlanmış ve AİHM'nin iç tüzüğü'nün 77 §§ 2 ve 3 maddesine uygun olarak 21 Şubat 2006 tarihinde yazıyla bildirilmiştir.